

Priorin d' Azevedo, laatste bestuurster van het O.L.V. Hospitaal van Geraardsbergen

Jacques VERSCHAFFEL(†)

Doorgaans wordt het jaar 1100 - volgens recenter onderzoek zou het 1200 moeten zijn - vooropgesteld als zijnde het stichtingsjaar van het Geraardsbergse Onze-Lieve-Vrouw-hospitaal. Op een goeie dag trof Gustaaf de Vos, gewezen pastoor van dit hospitaal, een "schat op zolder", een schat bestaande uit perkamenten en andere oude vergeelde papieren en registers. Deze snuffelvondst leverde voldoende stof op voor een heuse geschiedenis van dit hospitaal. En zo publiceerde De Vos in 1903 een werk dat nagenoeg 600 bladzijden telt, onder de titel Onser Liever Vrouwen Hospitaal van Geeraardsbergen. Na zijn overlijden in februari van 2005, liet onze ondervoorzitter dr. Jacques Verschaffel een artikel na waarvoor hij de nodige voedingsbodem vond in het laatste hoofdstuk dat De Vos schreef onder de kop Beheer van Mevrouw d'Azevedo (p. 525-565). Dit artikel was vermoedelijk nog niet volledig afgewerkt, meer bepaald voor wat de achtergrondinformatie en duiding betreft; welnu, dit werd zo goed als mogelijk ingevuld door een lid van de redactie. Bij wijze van postuum eerbetoon publiceren we gaarne deze bijdrage van de gewezen ondervoorzitter van de Kring Gerardimontium.

Na het overlijden van priorin Catharine Isabelle de Colins ⁽¹⁾ op 71-jarige ouderdom (18 oktober 1781) vergaderden de zusters van het O.L.V. Hospitaal in kapittel. Franscesca d' Azevedo (°1749) werd tot nieuwe priorin aangesteld. Na de gebruikelijke felicitaties volgde een uitgebreid gastmaal.

Op verzoek van keizer Jozef II moest een inventaris opgemaakt worden van de bezittingen van het hospitaal. Van Hove, ontvanger der kerkelijke rechten, brengt deze taak tot een goed einde. In juni 1782 reist de nieuwe priorin naar Mechelen. Kardinaal de Frankenberg geeft haar een brief mee met de opdracht om de rekeningen op te maken van inkomsten en uitgaven en dit om de twee jaar. Dit is een aanleiding om zelf al het onroerende bezit van het hospitaal te bezichtigen. Ze reist eerst naar Halle en Bijgaarden. Nadien komt de kardinaal zelf op bezoek. Dit brengt voor de gemeenschap extra uitgaven

Maria d'Azevedo.
Detail uit het schilderij (olieverf op lijnwaad) van de hand van Juffrouw Krypp, 1787, gerestaureerd in 1967 door Philemon Berckman.

mee. Er wordt nieuw linnengoed aangekocht, het meubilair wordt hersteld en gerestaureerd, er wordt extra voedsel en drank besteld want alle religieuze overheden waren uitgenodigd: de abt van de Sint-Adriaansabdij, de abt van Ename, ... De kardinaal-aartsbisschop die in een karos "Louis XV" reist wordt verwelkomd door priorin d' Azevedo. Er wordt een erewijn aangeboden. Na een bezoek aan de kapel is er een afzonderlijke audiëntie voor de zusters en schuift men aan tafel. Het menu kunnen we ongeveer samenstellen aan de hand van de rekeningen.

Dit betekent niet dat alles peis en vree was! Keizer Jozef II ziet zich genooddaakt soldaten uit te sturen om de uitgebroken onlusten in de streek onder controle te krijgen. Op 29 augustus wordt een afdeling dragonders voor twee dagen ingekwartierd in het hospitaal. Ze verbruiken 200 pond vlees en voor 18 gulden brood.

(1) Over deze figuur, zie desgewenst: A. BOELS-MELAIN, *Catharina Isabella (de) Colins (1711-1781), prioeres van het O.L.V.-hospitaal in Geraardsbergen*, in *De Heemschutter*, jg. 2003, nr. 187, p. 23-26.

De zusters zijn aan besparingen toe: in 1782 wordt het aardappelverbruik afgeschaft. Voor koffie, thee en chocolade was dit reeds het geval sedert 1752. Brandewijn werd alleen gebruikt voor medische doeleinden. Er werd nochtans nog 'geïnvesteerd'. Boven de ingangspoort van het hospitaal wordt een lantaarn geplaatst, en de priorin geeft op 19 augustus 1785 aan Juff. Kryp opdracht om haar portret te schilderen (*Afb. op p. 38*).

Onvermoeibaar wijdt ze zich aan haar administratieve taken. Ze bleef eveneens op de hoogte van de actualiteit want ze was een trouwe lezeres van de *Gazet van Keulen* en de *Gazette des Pays-Bas*. Op die manier vernam ze o.a. dat keizer Jozef II de "de Privilegiën van Brabant" afgeschaft had, de aanleiding van de Brabantse revolutie. De provincies vormden blok en namen eendrachtig deel aan veldslagen in de Kempen en Vlaanderen. Uiteindelijk kwam ons land, onder druk van Engeland, Pruisen en Holland opnieuw onder Oostenrijkse voogdij. De oude vrijheden werden hersteld. De Fransgezinde Vonckisten⁽²⁾ bleven echter antikeizersgezind. Deze mentaliteit beïnvloedde wellicht het besluit van de zusters om niet toe te geven aan de uitnodiging van de geestelijken van Henegouwen en Vlaanderen om een contributie

te betalen in functie van de bezittingen die ze hadden in deze provincies: 'Nous ne sommes pas un corps contribuable', zegden ze. De godsdienstige gemeenschappen dienden slechts bijdragen te leveren die een steun voor de, vooral arme, bevolking betekenden. Daarenboven waren hun inkomsten zeer beperkt.

Jozef II wordt opgevolgd door Leopold II. Aan diens opvolger, Frans II, verklaart de Franse koning Lodewijk XVI, daartoe gedwongen door de revolutionairen, op 20 april 1792 de oorlog. Op 6 november verslaat Dumouriez de Oostenrijkers bij Jemappes. Onze provincies worden door de Fransen ingepalmd. Er worden zware belastingen geheven. Priorin 'd Azevedo krijgt een fikse rekening gepresenteerd van enkele duizenden gulden. Ze gaat daarvoor een lening aan bij de Geraardsbergse bankier Joannes Spitaels⁽³⁾. Om de waarborgen vast te stellen vergaderde het kapittel. Er wordt een obligatie getekend voor elfduizend gulden.

Na de slag bij Neerwinden (18 maart 1793) waar generaal Clairfayt de Fransen verslaat wordt er door de Oostenrijkers van de zusters duizend gulden geëist. Het bedrag wordt geleend bij mevrouw Angeline de Schrevel tegen een intrest van 4,5 %. Op 26 juni 1794 winnen de Fransen de slag bij Fleurus. Opnieuw worden er enorme belastingen geheven.

Priorin d' Azevedo moet 35.000 gulden betalen. Waar dat geld gehaald? Het zilveren kruis aan het altaar van de hospitaalkerk en de zilveren attributen die dienden bij het opdragen van de mis worden gesmolten. Het voetstuk van het kruis wordt door zilversmid Lucie verkocht voor 221 gulden en 6 stuivers. Dit bedrag en de waarde van de lingots of goudstaven wordt aan de municipaliteit⁽⁴⁾ overgedragen. Aangezien dit bedrag ruim onvoldoende was wordt de priorin bij exploit aangemaand het ontbrekende bedrag aan te zuiveren. Er was nog een saldo van 33.656 te betalen zoniet zou men alle bezittingen van het hospitaal "saisieren" en "publiecklyk" verkopen. Op aanraden en met de toelating van de Mechelse aartsbisschop wordt er onroerend goed verkocht. 22 stukken land, samen 17 bunder, 176 roeden werden geïnventariseerd. Via advocaat Buyck uit Gent zou de Raad van Vlaanderen met de verkoop instemmen. Na een bijkomende verkoop van goed in Zarlardinghe en Overboelare wordt uiteindelijk voldaan aan de eis van het Franse bestuur. De lasten voor het hospitaal bleven echte groeien, voornamelijk door het feit dat de zieken van het Franse garnizoen dat hier ingekwartierd was, in het hospitaal moesten verzorgd worden. In 1793 werden de Karmelieten die instonden voor het

(2) De *Vonckisten*, zo genoemd naar hun leider, de Brusselse advocaat Jan-Frans Vonck (1743-1792), vormden een democratisch gezinde oppositie tegen Jozef II. Ze speelden een grote rol in de succesvolle Brabantse Omwenteling in 1789.

(3) Over deze figuur en het bankiersgeslacht Spitaels, zie desgewenst J. DE RO, *Analyse van een belangrijke financiële en politieke familieclan: de Spiraels van Geraardsbergen. Machtsverwerving en -verlies*, Licentiaatsverhandeling universiteit Gent, 1976/77.

(4) De term *municipaliteit* situeert zich in de periode van de Franse bezetting. De municipaliteit is een bestuursvorm ingesteld door de Grondwet van het Jaar III (september 1795) van het Franse Bewind dat Directoire (1795-1799) werd genoemd. De Fransen streefden naar uniformiteit in het bestuur. Aldus behielden alle gemeenten met meer dan vijfduizend inwoners hun identiteit, deze met minder werden verenigd in een municipalité de canton, wat een soort voorloper zou kunnen worden genoemd van onze fusies van gemeenten. Krachtens deze regelgeving werd het bestaande kanton Geraardsbergen in 1796 opgesplitst in een nieuw kanton Geraardsbergen dat alleen de stad omvatte en een kanton Nederboelare dat, naast Nederboelare zelf, nog volgende dorpen groepeerde: Delftinge, Goefderdinge, Grimminge, Idegem, Moerbeke, Nieuwenhove, Onkerzele, Ophasselt, Overboelare, Schendelbeke, Smeerebbe, Vloerzegem, Viane, Voorde, Waarbeke, Zandbergen en Zarlardinghe. (H. VANNOPPEN, *Onze voorouders in de politiek: Franse en Nederlandse tijd (1795-1830)*, Uitgave VVF Vlaams Brabant, 1981, p. 9-12). – M. VAN TRIMPONT, *150 jaar gerecht in het kanton Geraardsbergen (1795-1945)*, Geraardsbergen, 2002, p. 8 met verwijzing naar M.-R. THIELEMANS, *Inventaire des papiers des commissaires du gouvernement près des neufs Départemants Réunis, dits Papiers Bouteville*, nr.35 (ARA, Brussel, ref. I.161) en naar E. HUBERT, *Correspondance de Bouteville*, Brussel, 1929 (Inleiding)}.

“geestelijk” beheer in het hospitaal opgeheven. Met de miniemen gebeurt hetzelfde in 1796.

Onheilspellende geruchten uit Frankrijk, waar de kloosterlingen door het decreet van 5 januari 1795 teruggestuurd werden naar hun familie zorgen voor onrust in de gemeenschap van het hospitaal. In Geraardsbergen zou de municipaliteit op 11 februari 1795 een eerste bevel tot uitdrijving geven. Een inventaris van de goederen moest opgemaakt worden. Dit resulteerde in een lijst van 1,48 m. lang. Ze omvatte eveneens de inkomsten, uitgaven, renten, kosten. Na de inlijving bij Frankrijk komt het hospitaal onder “burgerlyk” in plaats van “kloosterlyk” bestuur.

Op 13 juli 1797 wordt priorin d' Azevedo het bestuur van het hospitaal ontnomen. Dit wordt vanaf die dag waargenomen door een comité dat bestond uit de “citoyens” De Schouwer, Albert Spitaels, Pierre Van Santen, de la Maere en Benoit Jouret ⁽⁵⁾. Uit dit comité dat als directeur du dit hospice omschreven wordt, worden De Schouwer tot voorzitter en Jouret tot secretaris aangesteld.

Mevrouw d' Azevedo moet opnieuw een bilan opmaken van alle ontvangsten. De mis en de officiën in de kerk worden afgeschaft. De kruisen moesten van de torens verwijderd worden maar de ambachtslui die daarvoor opgevorderd werden weigerden deze opdracht uit te voeren. Begin 1798 verbleven alleen

d' Azevedo en nog twee zusters in het hospitaal. De priesters werden verplicht om de eed van trouw aan de Republiek ⁽⁶⁾ af te leggen. Één weigeraar verschool zich ‘op een zolderken’ in de hoop op betere tijden. Op 16 januari wordt er opnieuw een inventaris van alle meubilair gevraagd. Al het kostbare dat de zusters in huis hadden was reeds verkocht om er de oorlogsbelasting mee te betalen. Op 20 januari biedt de priorin aan de commissaire du directoire exécutif ⁽⁷⁾, Mr. Rens een nieuw document aan: ‘Recettes des loyers, intérêts des rentes et obligations’, een document dat aansloot bij eerdere gegevens. Dit was de laatste beleidsdaad van priorin d' Azevedo. Rens schreef op 3 mei een brief aan het burgerlijk bestuur van de stad om het uitdrijven van de zusters aan te bevelen. Bedoeld bestuur, dat zeer tevreden was over de inzet van de zusters, tolereerde hen echter, temeer daar ze hun habijt afgelegd hadden. Een ontslagen patiënt van het hospitaal klaagde de zusters echter aan bij commissaris Rens. Die schreef een brief aan bestuurslid de la Maere waarin uitdrukkelijk lasterlijke betichtingen geuit werden aan het adres van de zusters en met het uitdrukkelijk verzoek om hen alle verantwoordelijkheden te ontnemen; de aanklager, die na verzorging in het hospitaal volledig hersteld was, omschreef de zusters als onmenselijk omdat ze hem, rekening houdend met het nieuwe reglement, niet langer

in de instelling mochten houden. Rens bleef aandringen. De oudste twee zusters waren reeds veroordeeld tot ‘expulsie’. Spitaels zou de jongste kloosterzuster, Charlotte De Meyer, voorstellen om econome te worden. Omdat ze de intentie heeft om naar Bergen te trekken weigert ze. Waar opvolgers vinden voor de zusters die volgens Rens ‘des servantes fortes et robustes’ moesten zijn? Ondanks chantage blijft Charlotte weigeren.

Na 556 jaar aanwezig te zijn geweest in het hospitaal vertrekken de laatste zusters van de communiteit uit een instelling die in de loop der eeuwen het wel en wee van de stad mee beleefd had.

D' Azevedo bleef tot in 1809 in Geraardsbergen wonen en ontving een jaarlijkse lijfrente van 38 pond. In 1810 verbleef ze in Brussel. Haar naam wordt in 1824 een laatste keer vermeld. Toen ontving ze nog 18 pond. _

Vanaf 1938 bedienen de Zwarte Zusters van Aalst het hospitaal. Door allerlei omstandigheden verlieten ook zij uiteindelijk in 2004 deze eerbiedwaardige instelling.

⁽⁵⁾ Over Benoit Jouret, zie desgewenst: M. VAN KERCKHOVEN, *Noemenswaardige mannen en vrouwen uit het rijke verleden van Geraardsbergen, XIIe-XXe eeuw*, s.l. (Geraardsbergen), s.d. (1977?), p. 115-116. - G. IMBO, *Benoit Jouret (1803-1855) een veelzijdig man: advocaat, leraar, dichter, historicus, politicus, brouwer*, in *De Heemschutter*, jg. 2002, nr. 182, p.29-33. - M. VAN TRIMPONT, *Voorouderreeks, beknopt curriculum offamilieschets van 100 noemenswaardige personen uit de Geraardsbergse burgermaatschappij, ca.1800-1920*, Afl.15, in *Gerardimontium*, jg. 2005, nr. 200, p. 40-42.

⁽⁶⁾ De eed van trouw aan de Republiek, ook eed van haat tegen het Koninkrijk genoemd, was eigenlijk een plechtige verklaring waarbij het gedachtegoed van het ancien régime werd afgezworen en loyaliteit werd beloofd ten overstaan van de Republiek.

⁽⁷⁾ De Commissaire du Directoire was een rechtsreeks -overigens de enige- door Parijs benoemd en bezoldigd ambtenaar. Hij had tot taak toe te zien op de correcte naleving van de wetten uitgevaardigd door de Franse bezetter. Hij was dus het “oog van Parijs”. (H. VANNOPPEN, *op. cit.*, p. 12)